

Муниципальная бюджетная образовательная управления
Оргетская СОШ им.Т.И.Петрова ДО Верхневиллюйский улус Республики Саха (Якутия)

«Күөх харыйа ыалдьыттары ыңырттыыр»
Саҥа дьыллаабы сценарий

Иитээччи:
Васильева Оксана
Николаевна
1 категория

2020 СЫЛ

«Күөх харыйа ыалдьыттары ыныртыыр»

Сыала - соруга: Оҕолорго бырааһынньык настырыанньатын тириэрдии. Остуоруйаны болҕойон олорон истэллиригэр. Саҥа дьыл бырааһынньыга диэн өйдөбүлү биэри. Төрөппүттэри кытары группа, детсад олоҕор ыкса үлэлэһии.

Заал бырааһынньыкты кизгэтиллибит, Саҥа дьыллааҕы муусука тыаһыыр. Заал ортотугар симэммит харыйа турар. Оҕолор музыканнан хааман киирэн ололлор.

Туттар тэриллэр: Остуоруйа фонограммата, таинственной муусука, тыал тыаһа, Баба-Ешка муусуката, Дьэгэ Бааба минньигэ, улахан мөһүүчүк, Моруос оҕонньор муусуката, корзина, хаардар, таҥаһынан тигиллибит улахан сүрэх, оонньуур коза,

Улахан дьон оруоллара:

Ытааччы
Хаарчаана
Тымныы оҕонньор
Дьэгэ-Бааба

Оҕолор оруоллара:

Уол
Кыыс
Хаардар
Кыһыл бэргэһэчээн
Эһэлэр

Икки оҕо харыйа иннигэр сүүрэн тахсаллар, хоһоон ааҕаллар:

1-кы оҕо: - Бары кэлин, бары кэлин,
Бу заалга түмсүөххэин!
Саҥа дьыллааҕы бырааһынньыгы,
Көрүөхпүт, сэнээриэхпит.

2-с оҕо: Мааскалар буолуохтара,
Үнкүүлэр буолуохтара,
Түргэнник, түргэнник
Түмсүөххэин харыйа иннигэр,
Доҕотторбутун үөрдүөххэин!

(Хаарчаана киирэн кэлэр)

Хаарчаана: Мин аатым Хаарчаана

Мин дьүүөгэлэрим – хаардар.
Ойуурга миигин кытта олороллор –
Түү курдук чэпчэкилэр,
Күн аайы хаардарбын кытта
Үнкүүлүүбүн, оонньуубун.
Ау! Хаардарым миэннэрэ.
Ау! Ау! Дьүүөгэлэрим миэннэр...

(Хаардар сүүрэн тахсаллар. илиилэригэр улахан баҕайы хаардаахтар).

Үнкүү: «Хаардар»

Эмискэччи уот сабыллар, таинственной музыка тыаһыыр. Хаардар куотан хаалаллар.

Бытааччы: Уой, оҕолоор. Арааһа бийиги Саҥа дьыллаабы остуоруйаларыгар баар буола түстүбүт быһыылаах, көрүөххэйин эрэ, туох буоларын.

(Харанга уот тыгар, харыйа кэнниттэн Дьэгэ-Бааба үөмөн тахсан кэлэр)

Дьэгэ-Бааба. Дьэ, мин кырасаабыссаны эмиэ бырааһынньыктарыгар ынырбатахтар. Умнубуттар. Тугу эрэ, толкуйдуохха наада бырааһынньыктарын буортулуурга.

(төттөрү таары хаама сылдьан кэтэбин тарбанар)

Ээ, наһаа үчүгэи толкуйдаатым. Ха-ха *(ытыһын соттор)*. Бу Хаарчаананы ханнык эрэ остуоруйаҕа ытыахха наада, булбаттарын курдук.

(«Дьэ, мин наһаа өйдөөх эбиппин ээ» дии-дии миньигин миинмитинэн үнкүүлүүр).

Кинилэртэн баҕас мин бэлэҕи көрдүөбүм. Кинилэр миэхэ подароктарын барытын биэрэллэрин курдук. Өскөтүн биэрбэтэхтэринэ Саҥа дьыллара буолуо суоҕа- а-а-а!.. Билигин Хаарчаананы буламмын муннарым.

(Сүүрэн тахсар).

Уоллаах кыыс: Тыалбыт тохтоото дии. Хаарчаанабыт кэлбэтэ дии.

Бытааччы оҕолору кытта: Көрбүппүт! Манна Дьэгэ-Бааба кэлэ сылдьыбыта. Кини Хаарчаананы ханнык эрэ остуоруйаҕа кистээри гынар быһыылаах этэ.

Оҕолор: Ыксыха, бийиги иккиэйэбин Дьэгэ-Баабаны кыайахпыт суоҕа. Моруос оҕонньору ынырыахха. Көрдүү сүүрүөххэ. *(сиэтиспитинэн сүүрэн тахсаллар).*

Бытааччы: Эмиэ, сүүрэн хааллылар! Оҕолоор, бийиги Моруос оҕонньору ынырыаххайын эрэ. Кини бийиги санабытын иһиттэбинэ кэлиэҕэ.

(оҕолор Моруос оҕонньору ыныраллар. Моруос оҕонньор киирэр)

Моруос оҕонньор: Дорооболорун, оҕолоор!
Дорооболорун, күндү ыалдьыттар!
Силлиэ-буурҕа кынаттанан,
Улуу муустаах байҕалы,
Тыалары, ырааһыйалары
Нөҥүөлээммин.
Тийэн кэллим эһиэхэ

Мин кырачаан дофотторбор!

(Моруос офонньор кэлэригэр Дьэгэ-Бааба харыйа кэннигэр саһан турар. Кини Хаарчаана тангаһын кэтэр. Дьэгэ-Бааба хаардары ылан, харыйа кэннигэр туран Моруос офонньору хаарынан бырафаттыыр. Моруос офонньор дыктиргээбит курдук көрүтэлиир).

Моруос офонньор. «Ким хаарынан бырафаттыырый?» *(Дьэгэ-Бааба күлэр)*

Моруос офонньор. Хаарчаана, эн дуо? Чэ, табыс. Саһан турума!

(Дьэгэ-Бааба сүүрэн тахсар хаардарын муостаба ыһаттыыр).

Дьэгэ-Бааба. Оо, эһэкээм, манна наһаа үчүгэй, бэһиэлэй бафайы дии. Биһиги оҕолору кытта хаарынан оонньоохпут. Оҕолоор, Моруос офонньору хаарынан бырафаяххайын эрэ.

Оонньуу: «Хаарынан бырафаттаһыы»

(Моруос офонньор харыйа тула сүүрэр, оҕолор сырса сылдьан бырафаттыылар)

Моруос офонньор. Сөп буолуо, сөп буолуо. Нуу, нуу сылайдым ахан, сынньана түһүөм.

(Дьэгэ-бааба сүүрэн тиийэн олоппоһу афалар)

Дьэгэ-Бааба. Олор эһээ, сынньан. Мин хаардарбын дыһыйыам. Оҕолоор, хаардары хомуйарга ким миэхэ көмөлөһүөбэй?... Билигин бары харахпытын симэбит уонна хаардары хомуйаммыт корзинафа угабыт.

Оонньуу: «Хаардары хомуйуу»

Дьэгэ-Бааба. Дьэ, көрүөхпут, кимэлбэх хаары хомуйарын? Эһээ, эн подароккын афалтын дуо? Ханна баалларый, подароктарын?

Моруос офонньор. Оо, оҕолоор, мин Хаарчаанабын билбэтим дии. Хаарчаана, эн бу туох буоллун? Эн хайдах эрэ буолбуккун дии. Оо, тиистэрин наһаа улахаттар дии.

Дьэгэ-Бааба. Ээ, дьэ туох ааттаафын ыйыт да ыйыт буоллаххыный? Просто «Блендаметынан» тиеспин сууммутум, онтукам наһаа уһаан тахсыбыт. Эһээ, эн билбитин буоллар, мин эйигин хайдахтаах улахан сүрэхпинэн таптыырбын.

(хоннобун анныттан улахан тангаһынан тигиллибит сүрэфи таһааран көрдөрөр уонна Моруос офонньору кууһаары гынар).

Моруос офонньор. Оҕолоор, бу кимий ээ?

Оҕолор. Дьэгэ-Бааба.

Моруос офонньор. Итинник сатаммат. Мин Хаарчаанам, ханнаный?! Эн сиэммин ханна гыннын?!

Дьэгэ-Бааба. Мин туох да сыһыаным суох ээ. Мин эн сиэннин тарбахпынан да таарыйбатафым, харахтаан да көрбөтөбүм.

(Дьэгэ-Бааба үөмэн баран истэбинэ Моруос офонньор көрөр).

Моруос офонньор. Дьэгэ – Бааба? Замри!

(Дьэгэ-Бааба дьээбэлээх позафа турар)

Дьэгэ-Бааба. Уой, суох, суох..., офонньоор хамсыыр кыафым суох.

Моруос офонньор. Хаарчаананы, сип-сибилигин баар гын!

Дьэгэ-Бааба. Ханнык, Хаарчаананы? Мин билбэппин, көрбөтөбүм.

Моруос офонньор. Оччофо, миэстэбэр турбутун курдук тур!..

Дьэгэ-Бааба. Ээ, дьэ өйдөөн эрэбин. Билигин этиэм. Түргэнник урукку чөлбөр түһэр эрэ.

Моруос оҕонньор. Чэ, сөп. Биир, икки, үс – отомри! Хайа, өйдөөтүҥ дуо...?

Дьэгэ-Бааба. Ээ, дьэ өйдөөн эрэбин. Билигин этиэм. Түргэнник урукку чөлбөр түһэр эрэ.

Моруос оҕонньор. Чэ, сөп. Биир, икки, үс – отомри! Хайа, өйдөөтүҥ дуо...?

Дьэгэ-Бааба. Нуу, наһаа үчүгэй дии (*сүүһүн соттунар*). Өйдөөтүм, өйдөөтүм, манан Хаарчаана сылдыбыта, суолу ыйыппыта. Ол иһин мин остуоруйаҕа ыппытым. Ол гынан баран ханнык остуоруйаҕа ыппыппын билбэппин, өлөрүҥ да хайаан. Олох умнан кэбиспиппин.

Моруос оҕонньор. Арааһа, бэйэбит көрдүү барыһыкпыт. Чэ, дабаай Дьэгэ – Бааба, түргэнник аптаа, биһигини остуоруйаларга ыт.

Дьэгэ-Бааба. Хайдах аптылларын умнан кэбиспиппин.

Моруос оҕонньор. Аптаа, эбэтэр тоноруом!

Дьэгэ-Бааба. Оргууй, оргууй, туох ааттаабын тэһэ бардаххыный? 1-2-3-4-5 аптаан эрэбин: эники-беники, метелки-веники остуоруйа, остуоруйа харахтарыгар көһүн.

Кыһыл бэргэхчээн үнкүүтэ

(“Если долго, долго”)

Моруос оҕонньор. Оҕолоор, бу ханнык остуоруйаны?

Оҕолор. Кыһыл бэргэхчээн.

Моруос оҕонньор. Кыһыл бэргэхчээн, Хаарчаананы көрбүтүҥ дуо?

Кыһыл бэргэхчээн. Суох, көрбөтөбүм.

Моруос оҕонньор. Дьэ, Дьэгэ-Бааба!... Эмиэ санабатын дуу, ханна ыппыккын?...

Дьэгэ-Бааба. Оо, дьэ эрэй да буолар эбит. (*кэтэбин тарбанар*). Таах сибиэ эһигини кытта кыттыһаммын. Мин мэйиим хлорофос буолбут быһыылаах.

Моруос оҕонньор. Туох, туох диэтин?

Дьэгэ-Бааба. Ээ, суох, хлорофос буолбатах, дихлофос. Тьфу, олох да буккуллан хааллым.

Моруос оҕонньор. Арааһа, склероз буолбатах дуо?

Дьэгэ-Бааба. Ээ, арба. Сөп, сөп.

Моруос оҕонньор. Чэ, сөп. Спокойно, олорон сынньан. Баҕар санаан кэлиэн. Онтон оҕолор хоһоон ааһыахтара, ырыа ыллыахтара.

Оҕолор ырыа, хоһоон аҕаллар.

Дьэгэ-Бааба. (*ойон турар*). Өйдөөтүм, өйдөөтүм... Билигин эһигини остуоруйаҕа ытыам. Эники-беники, метелки-веники! Остуоруйа, остуоруйа харахтарыгар көһүн.

Үс эһэ үнкүүлүүлэр.

(Три веселые мишки)

Моруос оҕонньор. Эһэчээнэр, бу ханнык остуоруйаҕа биһиги кэллибит?

Эһэ. «Үс эһэ» остуоруйатыгар.

Моруос оҕонньор. Эһиги остуоруйаҕытыгар Хаарчаана кэлэ сылдыбыта дуо?

Эһэлэр. Суох, кэлэ сылдыбатаҕа.

Моруос оџонньор. Биһиэхэ Хаарчаана наада, Маша буолбатах.

Дьэгэ-Бааба. Оо, дьэ олох кусаџан буолбуппун, пенсияџа тахсан олорорум ордук буолсу быһыылаах.

Моруос оџонньор. Өссө биир остуоруйаџа сырыттыбыт, Хаарчаананы булбатыбыт. Дьэгэ-Бааба, эн биһигини соруйан хайыыр быһыылааххын. Оччоџо, мин эйиигин накаастыам.

Дьэгэ-Бааба. Суох, суох, суох, миигин тонорума... *(тобуктаан олорон унэр).*

Моруос оџонньор. Чэ, сөп. Мин бүгүн эйэџэспин. Тоноруом суоџа, ол да буоллар накаастыырга сананным. Биир, икки, үс! Дьэгэ-Бааба үнкүүлээ, охтуоххар дылы.

***Дьэгэ-Бааба үнкүүлүүр
("Баба Ешка" муусуката тыаһыыр)***

Дьэгэ-Бааба. Быһаан, абыраан,
Муусукаџытын тохтотун!
Эһиги кырдыаџас эмээхсини,
Бырастыы гынаргытыгар көрдөһөбүн.
Миигин дьибэр ытыгын.
Аны хаџан да кусаџаны,
Дьонно оноруом суоџа.

Моруос оџонньор. Оџолоор, бырастыы гынабыт дуо?

Оџолор. Сөбүлэхэбит.

Моруос оџонньор. Муусука, тохтоо! *(Дьэгэ-Бааба охтон түһэр).*
Хаарчаанабытын биһиэхэ төнүннэр.

Дьэгэ-Бааба. Төнүннэриэм, төнүннэриэм билигин! 1-2-3-4-5 – аптаан эрэбин.
Эники-беники, метелки-веники! Хаарчаана, көһүн.

(Дьэгэ-Бааба куотан хаалар. Хаарчаана оџолору кытта киирэр).

Хаарчаана. Дорообо, Эһээ! Дорооболорун, оџолоор! Мин олус үөрдүм,
барыгытын кытары бииргэ буоллум! Дьэгэ-Баабаттан быһаабыккытыгар
баһыбаларын! *(бокулуоннуур)*

Сана дьылынан эџэрдэлиибин,
Үгүс үөрүүнү, дьолу-соргуну баџарабын,
Ырыаџытын, үнкүүгүтүн саџалаан,
Төгүрүччү хороводка туруоџун,
Бары иллээхтик бырааһынныгы көрсүөбүн-
Кэтэһиилээх Сага дьылы!

Оџолор харыйа тула хороводтуулар «Кэрэчээн харыйа»

Моруос оџонньор. Биһиэхэ бүгүн олус үчүгэй бырааһыннык буолла. Ол эрэн, Хаарчаана биһиккени атын оџолор кэтэһэллэр, ол иһин ыксыыбыт, тиэтэйэбит. Эһиил баччаџа эмиз кэлиэхпит, онуоха диэри дэлби улаатын, доруобай буолун! Көрсүөххэ диэри, оџолоор!

Хаарчаана. Эһээ, тохтоо эрэ. Эн тугу да умнубатын дуо?

Моруос оџонньор. *(өйдөөбөтөх курдук туттар)*

- Бэргэхэм баар миэстэтигэр.
- Тайабым миэстэтигэр баар,
- Үтүлүктэрим эмиэ бааллар.
- Сиэнчээним, тугу да умнубатах курдукпун дии.

Хаарчаана. Эһээ, онтон оџолор ыллаатылар дуо?

Моруос оџонньор. Олус үчүгэйдик ыллаатылар, маладыастар.

Хаарчаана. Үнкүүлээтилэр?

Моруос оџонньор. Үнкүүлээтилэр, оонньоотулар, маладыастар.

Хаарчаана. Онтон подароктара?

Моруос оџонньор. Ханнык подароктара? Аа, подароктара! Отой Дьэгэ-Бааба төбөбүн буккуйан кэбистэ. Самай кылаабынайбын, чуут умна сыыстым дии. Мин мөһөөччүгүм ханнанный?

Моруос оџонньор ыытааччыны кытта мөһөөччүгү соһон-сыһан аџалаллар. Мөһөөччүк иһиттэн Дьэгэ-Бааба тахсан кэлэр.

Дьэгэ-Бааба. Албыннаатым-түөкүннээтим биэс солкуобай биэрэџин!

Моруос оџонньор. Эмиэ солуута суох буолан эрэџин дуо?

Дьэгэ-Бааба. Санарбаппын, санарбаппын... Эмиэ аптаан кэбиэһиэн... Мин көннөрү оонньоотум ээ. Онтон подароктаргыт бу тураллар ээ, атын мөһөөччүккэ...

Моруос оџонньор оџолорго подароктарын түнгэтэлиир.

Дьэгэ-Бааба. Онтоон, миэхэ подарок биэрбэккин дуо?

Моруос оџонньор. Дьэ, кэлэр сылга араас быракааһы онгорбот буоллаххына биирдэ эрэ биэрэбин.

Дьэгэ-Бааба. *(үөрэ түһэр).* Суох, суох... Аны хаһан да дьээбэни-хообону оноруом суоџа. Тыый, доџоор, тугу баџарых баџайыбыный. Оо, дьэ өйдөөтүүм, өйдөөтүм. Баџарабын... Баџарабын... Козаны !!!

Эһиги миигин наһаа күлүү гыныманг, өйдөөтүгүт дуо?.. Коза диэн олус туһалаах кыыл. Ха-ха...

Моруос оџонньор. Чэ, түргэнник баџа санаабын этэ оџус

Дьэ уонна оџолоор, сылайдым,
Дьибэр-муус байџалбар барабын,
Эһиил баччаанна диэритин
Эйэлээх, өлүөрдүк сылдыын!
Элбэх диэн билиитэ инэринин!
Эһиилгэ диэри көрсүөххэ диэри!